

Adatrechtbundel IX,

bezorgd door de commissie voor het adatrecht.

(CELEBES)

UITGEGEVEN DOOR HET KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TAAL-,
LAND- EN VOLKENKUNDE VAN NEDERLANDSCH-INDIË.

'S-GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1914.

SERIE O.
HET TORADJA-GEBIED.

N°. 3.

UITTREKSEL UIT „PAPA I WOENTE” DOOR ALB. C. KRUYT
IN „MEDEDEELINGEN VAN WEGE HET NEDERLANDSCHE
ZENDELINGGENOOTSCHAP” DEEL LIV, blz. 201 v. (1910).

I. Schuldenrecht. A (blz. 206). „Eens gebeurde het dat een jongen to Pebato door zijne ouders en door de overige familie verstooten werd om zijn herhaald schuldenmaken. Een Toradja komt niet licht tot zulk een daad want de stem des bloeds spreekt bij deze communistisch levende stammen veel sterker nog dan bij ons. Het jonge mensch had het dan ook heel bar gemaakt en zijne schuldeischers (Mohammedaansche kooplieden) voerden hem naar het strand van Mapare vanwaar hij waarschijnlijk als slaaf naar het Kailische zou worden gebracht. Dit kon Papa i Woente niet velen. Ofschoon de verstootene slechts een zeer verre bloedverwant van hem was, stelde hij zich dadelijk borg voor hem en de jonge man werd niet uit zijn land gevoerd.”

B (blz. 217). „Een van de gewoonten der Toradja's, waaruit soms oneindige verwickelingen voortkwamen, was deze: wanneer iemand een schuld had en hij betaalde deze na herhaalde aanmaningen niet, dan had de schuldeischer het recht het bedrag van de schuld, en meer dan dat, van een ander die niets met de zaak te maken had, weg te nemen. Deze laatste moest zijn verlies dan maar verhalen op den oorspronkelijken schuldenaar. Deze noodlottige gewoonte, die dadelijk door het Gouvernement is afgeschaft, vindt haar oorsprong in het communisme dezer stammen: oorspronkelijk was er geen persoonlijk bezit, alle eigendom behoorde aan den geheelen stam. Had iemand uit een anderen stam dus iets te vorderen, dan kwam het er niet op aan wie hem betaalde, al had ook een bepaald persoon de schuld aangegaan.”

II. Rechtspraak (blz. 208 v.). „Een van de voornaamste werkzaamheden van een Toradjasch hoofd was vroeger om rechtszaken te bespreken. Het winnen van een geding hing toen nagenoeg alleen af van van de welsprekendheid en slagvaardigheid van het hoofd die de zaak verdedigde. De beide partijen, door hunne hoofden vertegenwoordigd, pleitten zóólang tegenover elkaar, tot de een niets meer wist te antwoorden op de woorden van den ander; dan was

zwijgen toestemmen, erkennen van onrecht, en het pleit was door den anderen gewonnen. Bleef geen van beide partijen het antwoord schuldig, dan kon de zaak door niets anders beslist worden dan door het plegen van geweld (en hieruit ontstond dan natuurlijk de oorlog) of door het toepassen van een godsoordeel.

Iemand behoefde volstrekt niet hulp te zoeken bij zijn eigen dorpshoofd. Wanneer hij meer vertrouwen had in een ander hoofd, kon hij ook dezer hulp vragen in zijne zaak. En gewoonlijk zocht men hulp bij hen die een naam hadden gekregen in het winnen van rechtzaken. De hoofden waren er dan ook trotsch op wanneer velen hun hunne belangen toevertrouwden. „De trap van zijn huis is gladgesleten (van het op- en af gaan der talrijke clienten)“ was dan ook een lofspraak die een hoofd gaarne op zich zag toepassen.

... Om eene zaak te willen bepleiten behoorde men ook een zekere mate van onzelfzuchtigheid te bezitten. Wanneer de zaak verloren werd, was toch het hoofd van de verliezende partij verplicht een gedeelte van de boete die een gevolg was van dit verliezen, mede te betalen, ook al had hij oorspronkelijk niets met de zaak te maken. Daartegenover stond dat de verdediger bij het winnen der zaak een gedeelte van de geïnde boete voor zijn moeite ontving.”

SERIE O.
HET TORADJA-GEBIED.

Nº. 4.

UIT EEN REGEERINGSRAPPORT BETREFFENDE INLANDSCHE
GOUDGRAVERIEN IN DE ZELFBESTURENDE LAND-
SCHAPPEN VAN DE TOENMALIGE ONDER-
AFDEELING TOMINIBOCHT IN VER-
BAND MET DE INDISCHE
MIJNWET VAN 1899.

(1900).

In de landschappen Saoesoe, Parigi, Ampibaboe, Toriboeloe, Kasimbar, Sigenti, Mooeton en Todjo, waarvan de zelfbestuurders het recht tot het verleen van vergunningen tot het doen van opsporingen en van concessiën tot ontginning bij contract aan het gouvernement hebben overgedragen, en waar de algemeene politieke toestand thans van dien aard is, dat tegen het openstellen dier landschappen voor de particuliere mijnindustrie geen bezwaren meer bestaan, wordt door de bevolking op vele plaatsen goud gewonnen uit aluviale afzettingen, voorkomende op de beddingen of in de nabijheid van rivieren. Daarbij worden verschillende werkwijzen gevolgd t.w.

- 1^e het wasschen van het rivierzand uit de rivierbeddingen;
- 2^e het afgraven van de rivieroever;
- 3^e het maken van kuilen of putten en dergelijke in goudhoudende grond;
- 4^e het graven van kanaaltjes of goten gevoed door regen- of rivier-water, met het doel de goudhoudende aarde in den omtrek uit te laten spoelen.

De bedding van een rivier, wordt, wanneer daarin goudhoudend zand, voldoende voor eene winstgevende exploitatie, wordt aangetroffen, als het gemeenschappelijk eigendom van de ingezetenen van een dorp of een complex van dorpen beschouwd, en het is niemand veroorloofd zonder toestemming van den vorst of van het dorpshoofd goud te wasschen.

De andere wijzen van goudwinning hebben plaats voor rekening van een of meer personen, die dan als eigenaren der ontginningen, met uitsluiting van anderen, worden beschouwd.

Het afgraven of afstooten van de aarde langs den meestal steilen oever van eene rivier levert weinig bezwaren op, zoodat de goud-

ontginningen langs de rivieroeveren dan ook eene groote lengte kunnen hebben en bovendien onderling bepaalde grenzen bezitten.

Om echter dieper landwaarts en onder de oppervlakte van den bodem te kunnen doordringen worden betere werktuigen, meer werkracht en volharding vereischt dan waarover de inlandsche bevolking kan beschikken. Het gevolg hiervan is, dat de eigenaren van dergelijke oevergravingen nooit de behoefte hebben gevoeld van eene nadere begrenzing hunner terreinen aan de landzijde, daar men aan die zijde zeer langzaam vordert en nagenoeg geen kans ziet op eens anders terrein te stuiten. Om dezelfde redenen missen de mijnputten en kanaalstelsels en dergelijke terreinen voor de goudwinning der inlandsche bevolking bepaalde grenzen onderling, waaromtrent de adat ook zwijgt.

De geschetste toestand neemt echter niet weg dat de eigenaren van goudontginningen geacht worden aanspraak te mogen maken op eene uitgestrektheid terrein, aan die zijde waar het hunne niet begrensd wordt, groot genoeg om voor zich en hunne nakomelingen ten eeuwigen dage op dezelfde wijze te kunnen doorwerken.

Waar het in de bedoeling van artikel 6 onder: 2 der Indische Mijnwet ligt, om ten opzichte van deze ontginningen de rechten der Inlandsche bevolking te ontzien, komt het wenschelijk voor ten behoeve van die ontginningen een maximum uitgestrektheid terrein te bepalen, die bij het verleenen van vergunningen tot het doen van mijnbouwkundige opsporingen of van mijnconcessies op verzoek der eigenaren zou moeten worden geëncloveerd om geen ontevredenheid op te wekken.

De besprekingen met de bestuurders dier landshappen hebben tot resultaat gehad, dat die uitgestrektheid zou moeten bedragen:

1° Voor oeverafgravingen eene breedte van 150 vadem landwaarts, gemeten langs de geheele lengte tusschen de grenzen langs den rivieroever;

2° voor mijnputten en dergelijke uitgravingen een cirkel van 150 vadem straal daarom heen;

3° voor het stelsel van kanaaltjes of goten, de grootte van het terrein, waarvan de grond bij regen of hoogen waterstand nog in de kanaaltjes of goten zou kunnen afspoelen. Natuurlijk hangt de uitgestrektheid van dat terrein af van de uitgestrektheid van het goten- of kanalsysteem en de capaciteit daarvan, en zou voor elk geval slechts kunnen worden bepaald na plaatselijk onderzoek en overleg met de belanghebbenden en hunne hoofden of bestuurders.

Verder wordt in artikel 6 der Indische Mijnwet naast „inlandsche bevolking“ de daarmede gelijkgestelden genoemd. In deze streken worden echter tot dusver slechts de inwoners van het landschap, de inheemsche bevolking dus, toegelaten tot de winning van goud in dat landschap en zou het, om redenen die niet nader behoeven te worden toegelicht, wenschelijk zijn dezen toestand te bestendigen, alzoo de deur niet te openen voor de met de inlandsche bevolking gelijkgestelden m. a. w. Vreemde Oosterlingen.

Onder „rechthebbenden op den grond“ kunnen hier slechts worden gerekend de rechthebbenden op gronden, die nog worden geoccupeerd of geoccupeerd zijn geweest; in het laatste geval echter alleen wanneer de gronden na 7 tot 10 jaren verlaten te zijn, daarop nog zichtbare kenteekenen van ontginning kunnen worden geconstateerd, anders worden zij beschouwd te behooren tot hetgeen wij „woeste gronden“ zouden noemen.

SERIE O.
HET TORADJA-GEBIED.

N°. 5.

UIT EEN REGEERINGSRAPPORT (1906).

Dat de Possostreek een deel vormde van Loewoe, dat wisten wij niet. Er werd een politiek contract gesloten met kabosenja's uit de benedenlanden der Posso-depressie, die tot geene politieke handeling bevoegd waren. Wij wisten dat niet. En zij vatten de portée hunner handeling niet, toen zij, geschenken ontvangend, kruisjes plaatsen onder de papieren contracten.

Ik had door mijne reizen langs de kustlandschappen gezien, dat de bevolking voorschotten placht te nemen voor de inzameling van boschproducten en levering van copra. Nu kwam het veel voor, dat men van het eene voorschot in het andere verviel en de schuld daardoor toenam. De renteberekening was hoog. Het was niet zelden, dat ik den voorschotnemer in pandelingschap zag overgaan bij den voorschotgever. Ik had niet den indruk dat het winnen van boschproducten en het bereiden van copra in het voordeel was van den producent. De eenige, die er zij bij spon, was de tusschenhandelaar¹. De groothandel had mij ook wel eens geklaagd over de afschrijving van groote sommen, die aan kredieten waren verstrekt en niet inbaar bleken te zijn. Ophouden met geven van voorschotten, daartoe kon de handel niet overgaan wegens de concurrentie. Dat deed mij den kleinen luiden den raad geven zich aan te sluiten, de producten aan te bieden op stapelplaatsen en te trachten geen voorschotten aan te nemen¹.

Er bestaan thans zeer eenvoudige vormen van rechtspleging in Midden-Celebes. Het is noodig, dat de vormen beschreven worden ter bevordering van eenheid en eenvoud. Dit werk zal nog gedaan moeten worden².

---

¹ Omtrent de van gouvernementswege genomen maatregelen tegen deze tusschenhandelaren (todo) en het geven van voorschot, vgl. „de Bare'esprekende Toradja's van Midden-Celebes" van dr. Adriani en Alb. C. Kruyt, Batavia, 1912, II, blz. 303, 305. — Noot van de commissie.

² Zie de regeling hieronder blz. 177. — Noot van de commissie.

SERIE O.
HET TORADJA-GEBIED.

N°. 6.

GEWESTELIJKE REGELING NOPENS DE INHEEMSCHE
RECHTSPRAAK (1907).

Het vaststellen van de hier volgende regeling, bedoeld in bundel V blz. 374, heeft indertijd bij de Indische regeering geen instemming gevonden. In afwachting echter van een nieuwe regeling, waarvoor de resident van Menado laatstelijk in October 1913 een ontwerp inzond, wordt de regeling van 1907 nog steeds als leidraad gebruikt, behoudens dat de vonnissen niet meer door den assistent-resident van Midden-Celebes worden bekrachtigd.

Het schijnt in de bedoeling te liggen een nieuwe regeling te doen uitgaan van de zelfbesturen onder goedkeuring van het gewestelijk bestuur, en daarbij aandacht te schenken aan de vraag, door hoedanige bepalingen de opleiding van de inlandsche hoofden tot goede rechters het best kan worden bevorderd.

Regeling der rechtspleging over de onderdanen der
inlandsche zelfbesturen in de afdeeling Midden-
Celebes der residentie Menado, vastgesteld bij
residentsbesluit van 12 Juli 1907 n°. 503.

ARTIKEL 1.

Als onderdanen van de inlandsche zelfbesturen worden beschouwd alle personen, van welken landaard ook, die in de betrokken landschappen verblijf houden en niet behooren tot een der in het volgend artikel omschreven categoriën.

ARTIKEL 2.

Als rechtstreeksche onderdanen van het Nederlandsch Indisch Gouvernement worden beschouwd

- a.* alle Europeanen en daarmee gelijkgestelden;
- b.* alle bedienden van Europeanen en met deze gelijkgestelden, voor zoover zij niet behooren tot de inheemsche bevolking der zelfbesturende landschappen van Midden-Celebes;
- c.* alle personen, onverschillig van welken landaard, gevestigd binnen de grenzen der Gouvernements-etablissemten;
- d.* alle personen in dienst van het Gouvernement, onverschillig van welken landaard;

- e.* alle gewezen dienaren van het Gouvernement, met uitzondering van hen, die behooren tot de inheemsche bevolking der zelfbesturende landschappen van de afdeeling Midden-Celebes;
- f.* alle Chineezen, Arabieren en andere vreemde Oosterlingen;
- g.* alle niet tot de inheemsche bevolking van de zelfbesturende landschappen der afdeeling Midden-Celebes behorende personen, gevestigd op ondernemingen van land- of mijnbouw, die gedreven worden door onderdanen van het Gouvernement.

ARTIKEL 3.

- I. Onderdanen van de inlandsche zelfbesturen in de afdeeling Midden-Celebes staan echter te recht voor de Gouvernements rechters en rechtbanken ter zake van misdrijven en overtredingen:
  - a.* begaan in medeplichtigheid met Gouvernements-onderdanen;
  - b.* tegen de in- en uitwendige veiligheid van Nederlandsch-Indië, behalve die tegen de veiligheid van de in de afdeeling Midden-Celebes gelegen zelfbesturende landschappen;
  - c.* betrekking hebbende op de belastingen en andere inkomsten van het Gouvernement;
  - d.* ten aanzien van onderzeesche telegraafkabels;
  - e.* ten aanzien van de bepalingen op het invoeren, uitvoeren of vervoeren van vuurwapens, buskruit en ander oorlogsmateriaal;
  - f.* ter zake van zeerooverij en slavenhandel;
- II. Civiele vorderingen, waarbij onderdanen van de zelfbesturen te zamen met Gouvernements onderdanen als gedaagden optreden, worden door den Gouvernementsrechter berecht.

ARTIKEL 4.

Onverminderd de rechtsmacht van den rijksraad, bedoeld in de ordonnantie van 6 Februari 1882 (Staatsblad N° 28)¹ is de uitoefening der rechterlijke macht in de inlandsche zelfbesturende landschappen der afdeeling Midden-Celebes opgedragen aan:

- a.* het hoogste hoofd van het bestuur in elk landschap als alleensprekend rechter (landschapsgerecht);
- b.* de inheemsche rechtbanken (landschapsrechtbank).

ARTIKEL 5.

De rechtspraak van de rechters en rechtbanken der inlandsche zelfbesturende landschappen geschiedt met inachtneming van de in dit reglement opgenomen bepalingen.

ARTIKEL 6.

- I. De inheemsche rechters en rechtbanken doen, voorzoover de zaak niet beheerscht wordt door van de bevoegde autoriteit uitgegane bepalingen, uitspraak overeenkomstig de in de be-

¹ Bij Stbl. 1904 n°. 234 werd, naast den rijksraad te Menado (een gouvernementsrechtbank), een tweede rijksraad (eveneens gouvernementsrechtbank) opgericht te Posso. Deze schijnt nooit te hebben bestaan, en is bij Stbl. 1910 n°. 343 ingetrokken; de rechtsmacht van den rijksraad te Menado strekt zich ook thans niet uit over Midden-Celebes. Vgl. bundel V blz. 464 nt 4. — Noot van de commissie.

trokken landschappen van oudsher bestaande godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, voor zoover deze niet in strijd zijn met algemeen erkende beginselen van billijkheid en rechtvaardigheid.

- II. Het opleggen van verminkende en folterende straffen, gelijk mede het inroepen van godsoordeelen als bewijsmiddel is verboden.
- III. De straffen tegen misdrijf en overtredingen, bedreigd bij artikel 5 van het Nederlandsch-Indisch Wetboek van strafrecht voor inlanders, dienen zoo mogelijk als maatstaf te worden aangenomen bij de berekening der door de inheemsche rechters en rechtbanken op te leggen straffen.
- IV. De daarin voorkomende bepalingen betreffende medeplichtigheid, ontoerekenbaarheid, verschoonende en verzachtende omstandigheden worden mede geraadpleegd.

ARTIKEL 7.

- I. Aan de rechtsmacht der hoogste hoofden van de zelfbesturen (landschapsgerecht) zijn binnen de grenzen van hun gebied onderworpen:
  - a. de burgerlijke vorderingen, waarvan de waarde in geschil niet meer bedraagt dan éénhonderd gulden;
  - b. de overtredingen, waartegen door den Gouvernementsrechter geen zwaardere straf zou kunnen worden toegepast dan drie maanden tenarbeidstelling of eene boete van éénhonderd gulden.
- II. De uitspraken van de landschapsgerechten worden dadelijk ten uitvoer gelegd.
- III. De opgelegde boeten moeten worden voldaan binnen acht dagen na aanzegging. Zij worden alsdan in de landschapskas gestort. Bij nietvoldoening na het verstrijken van den termijn worden de geldboeten vervangen door de straf van ten arbeidstelling, met dien verstande, dat voor elk bedrag van vijf en twintig gulden of daarbeneden de duur der straf niet langer mag zijn dan tien dagen.
- IV. De uitspraken worden in een register modellen A en A¹ opgeteekend, welke aan dit reglement gehecht zijn, en eens in de maand tot leiding en leering van de rechtsprekende zelfbestuurders nagezien worden door den chef der betrokken onderafdeeling, waarna ze worden doorgezonden aan den afdeelingchef.
- V. Het is de plicht van den betrokken Europeeschen bestuurder om bij de uitoefening van deze rechtspraak leiding te geven aan den rechtsprekenden zelfbestuurder, waar hij ervaart, dat behoefte aan die leiding bestaat.

ARTIKEL 8.

- I. In elk landschap is eene landschapsrechtbank gevestigd, die naar gelang der behoefte op of buiten de standplaats van den betrokken Europeeschen bestuurder zitting houdt.

- II. Haar rechtsgebied strekt zich uit over het landschap, waar zij gevestigd is. Zij is bij voorkeur bevoegd om kennis te nemen van misdrijven en overtredingen, binnen den omvang van haar rechtsgebied gepleegd.
- III. Bij verschil omtrent de competentie der inheemsche rechtbanken onderling, beslist de Assistent-Resident der afdeeling Midden-Celebes.
- IV. Aan hare rechtsmacht zijn onderworpen alle civiele geschillen, misdrijven en overtredingen, niet vallende onder de competentie van een anderen rechter.

ARTIKEL 9.

- I. De inheemsche rechtbank bestaat uit het hoogste hoofd van het betrokken zeltbesturend landschap en de mantri's. Zij worden voorgezeten door den betrokken Europeeschen bestuurder.
- II. Als ambtenaar van het openbaar ministerie treedt op de inlandsche assistent, toegevoegd aan den Europeeschen bestuurder dan wel de schrijver van het landschap.

ARTIKEL 10.

Tot het wettig houden van eene zitting der inheemsche rechtbank wordt vereischt de tegenwoordigheid van den voorzitter en van ten minste drie leden. Waar noodig, wordt een adviseur uitgenoodigd de zittingen bij te wonen.

ARTIKEL 11.

- I. De voorzitter heeft de leiding der werkzaamheden en eene raadgevende stem.
- II. Hij is belast met het bijhouden van de registers van de rechtbank — een voor burgerlijke en een voor strafzaken — waarvan de modellen onder de letters B en C hieraan gehecht zijn.
- III. In deze registers worden geene vonnissen in extenso ingeschreven; bij strafzaken kan volstaan worden met vermelding van den datum van het vonnis, strafreden en straf dan wel c. q. vrijspraak; bij civiele gedingen worden alleen datum en inhoud van het vonnis vermeld.
- IV. Elk in de registers ingeschreven vonnis wordt zoowel door den voorzitter als door minstens drie leden, die aan de behandeling der zaak hebben deelgenomen, ondertekend of van hun handmerk of zegel voorzien.
- V. Deze registers worden maandelijks afgesloten en in originali ingediend aan den afdeelingsschef, die daarop zoodanige bemerkingen vermag te maken als hem in het belang der rechtsbedeeling nuttig en noodig voorkomen. Zij worden daarna teruggezonden.
- VI. Behoudens het bepaalde bij de artikelen 13 en 15 leiden de gemaakte bemerkingen niet tot wijziging van de gedane uitspraken.

ARTIKEL 12.

Behoudens de gevallen, voorzien in artikel 13, worden de door de landschapsrechtbank uitgesproken vonnissen in strafzaken dadelijk geëxecuteerd.

De opgelegde boeten moeten worden voldaan binnen veertien dagen na aanzegging. Zij worden alsdan in de landschapskas gestort. Bij niet-voldoening na het verstrijken van den termijn worden de geldboeten vervangen door dwangarbeid buiten den ketting, met dien verstande, dat voor elk bedrag van twee honderd gulden of minder de duur der straf niet langer mag zijn dan eene maand dwangarbeid.

ARTIKEL 13.

In geval van veroordeeling tot de straf van wegzending naar een oord van ballingschap voor den tijd van een jaar of bij strafoplegging van meer dan f 500, worden de vonnissen van de landschapsrechtbank vóór de tenuitvoerlegging onderworpen aan de goedkeuring van den Assistent-Resident van Midden-Celebes¹, die daarin zoodanige wijzigingen vermag aan te brengen als hem billijk en rechtvaardig voorkomen.

Het Hoofd van Gewestelijk Bestuur kan op voorstel van den Assistent-Resident zulk een vonnis vernietigen en een nieuw onderzoek der zaak gelasten.

Doodstraf en de straf naast den dood worden niet geëxecuteerd dan na goedkeuring van het Hoofd van het Gewest.

ARTIKEL 14.

Behoudens de gevallen, voorzien in artikel 15 en 16, worden de door de landschapsrechtbank uitgesproken vonnissen in burgerlijke zaken na verstrijking van een bekwamen termijn van aanzegging, waar binnen geen verzet is aangeteekend, tenuitvoergelegd door den voorzitter, die zonder eenige formaliteit alles verricht wat hem daartoe noodig voorkomt.

ARTIKEL 15.

- I. De vonnissen der landschapsrechtbank worden in burgerlijke zaken, wanneer de waarde in geschil meer dan f 500.— bedraagt, vóór de tenuitvoerlegging onderworpen aan het oordeel van den Assistent-Resident van Midden-Celebes¹, die zoodanige wijzigingen vermag aan te brengen als hem billijk en rechtvaardig voorkomen.
- II. De voorzittende ambtenaar zendt daarvoor, nadat het betrokken vonnis geveld is, ten spoedigste aan den Assistent-Resident voornoemd een door hem geteekend afschrift van het opgeteekende in het in artikel 11 genoemde register, vergezeld van een korte nota van toelichtingen.

ARTIKEL 16.

Bij verzet binnen den bekwamen termijn van aanzegging wordt

¹ Zie boven blz. 177 en beneden blz. 187.

de vordering op nieuw behandeld door dezelfde rechtbank, waarin echter minstens twee andere leden zitting hebben. Doch zoo de waarde in geschil meer bedraagt dan f 250, bovendien voorgezeten door den Assistent-Resident der afdeeling.

ARTIKEL 17.

- I. Veroordeelden worden zooveel mogelijk in de afdeeling te werk gesteld. Zijn er redenen, die er toe nopen om eene strafplaats buiten de afdeeling te bepalen, dan wordt dit in het vonnis bekendgesteld en aan den veroordeelde medegedeeld, terwijl daartoe een voorstel wordt ingediend door den afdeelingsschef aan den Resident van Menado, waarbij het vonnis wordt overgelegd.
- II. Een veroordeeld vonnis moet worden opgemaakt volgens hieraan gehecht model D.

ARTIKEL 18.

Civiele vorderingen worden aanhangig gemaakt door een mondeling of schriftelijk verzoek van den eischer of diens gemachtigde, voorgebracht bij den voorzitter of een der leden van de landschapsrechtbank. Dezen moeten daarvan dadelijk mededeeling doen aan den voorzitter, die van het verzoek dadelijk aantekening houdt.

ARTIKEL 19.

Alvorens eene civiele vordering wordt onderzocht, deponeert de eischer in handen van den voorzitter eene geldsom, gelijkstaande met vijf procent van de waarde in geschil.

Bij ontzegging van den eisch wordt dit geld door den eischer verbeurd; bij toewijzing van den eisch wordt gedaagde tevens veroordeeld tot terugbetaling van de gestorte geldsom aan eischer.

Bij hernieuwd onderzoek eener zaak wegens ingediend verzet gelden dezelfde regels.

De geïnde gelden worden door den voorzitter verdeeld onder de leden van de rechtbank en den adviseur, die de behandeling der zaak hebben bijgewoond.

In buitengewone gevallen kan de Assistent-Resident der afdeeling dispensatie verleen van het bepaalde in dit artikel.

ARTIKEL 20.

Wanneer na ondervraging van beklagde genoegzame grond bestaat tot zijne verdere vervolging ter zake van het hem ten laste gelegde, en er gevaar bestaat voor ontvluchting, mag door den landschapsrechter of den voorzitter van de landschapsrechtbank worden overgegaan tot de in preventieve hechtenisstelling van beklagde. Daartoe mag ook worden overgegaan in andere ernstige gevallen, mits van elke in preventieve hechtenisstelling per eerst zich voordoende gelegenheid bij den afdeelingsschef rapport wordt gemaakt.

De tijd, in preventieve hechtenis doorgebracht, telt mee bij de berekening van den duur der straf.

ARTIKEL 21.

Deze regeling treedt in werking 1 October 1907.

Model: A.
Onderafdeeling: Dienstjaar:

REGISTER van beslissingen van den chef van het zelfbestuur van het landschap:
Overtredingen.

Doorlopend nummer.	Naam van den beklagde.	omschrijving der zaak.	Datum waarop de zaak werd ahangig gemaakt.	Datum der beslissing.	Handteekening, handmerk en tjap van den rechtsprekenden zelfbestuurder.	Aanteekeningen van den betrokken Europeeschen bestuurder.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

Model: A.I
Onderafdeeling: Dienstjaar:

REGISTER der Beslissingen van den chef van het zelfbestuur van het landschap:
Burgerlijke vorderingen.

Doorlopend nummer.	Naam van den gedaagde en den eischer.	omschrijving der zaak.	Datum waarop de zaak werd ahangig gemaakt.	Datum der beslissing.	Handteekening, handmerk en tjap van den rechtsprekenden zelfbestuurder.	Aanteekeningen van den betrokken Europeeschen bestuurder.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.

Model: B.
Onderafdeeling:

Dienstjaar:

REGISTER van de strafzaken behandeld en afgedaan door de rechtbank van het landschap :
afdeeling Midden-Celebes der residentie Menado.

184

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Volgnummer.	Naam, getaxeerde ouderdom, beroep, Geboorte- en woonplaats van den beklagde.	Omschrijving van het beklagde ten laste gelegde feit.	Omschrijving van het voorschrift, dat door het bedreven feit is overtreeden, en mededeeling van de herkomst van dat voorschrift.	Namen, ouderdom, beroep en woonplaats der getuigen, met aantekening omtrent hun betrekking van bloed- en aanverwantschap of dienstbaarheid tot den beklagde en omtrent beëdiging al dan niet, korte inhoud hunner getuigenissen.	Schriftelijke bewijstukken en stukken van overtuiging die aan den beklagde zijn voorgehouden.	Verklaringen van den beklagde.	Vonnis.	Aanteekeningen betreffende a. Datum van inhechtenisstelling. b. Datum der terechtzitting. c. Datum van opzending van het vonnis. d. Beslissing van den Assistent-Resident ¹⁾ of van het Hoofd van Gewest. e. Datum van executie. f. Datum van wegzending van den veroordeelde. g. Vermindering van straf wegens gratie, remissie als anderszins.	Aantekeningen betreffende a. Datum van inhechtenisstelling. b. Datum der terechtzitting. c. Datum van opzending van het vonnis. d. Beslissing van den Assistent-Resident ¹⁾ of van het Hoofd van Gewest. e. Datum van executie. f. Datum van wegzending van den veroordeelde. g. Vermindering van straf wegens gratie, remissie als anderszins.	Aantekeningen van den Assistent-Resident. ¹⁾

Model: C.

Dienstjaar:

REGISTER van de Burgerlijke Zaken behandeld bij

te

HET TORADJA-GEBIED

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Doorlopend nummer.	Datum der terechtzitting.	Naam, beroep en woonplaats van den eischer.	Naam, beroep en woonplaats van den gedaagde.	Korte inhoud der overgelegde stukken of van den mondelingen gedaanen eisch.	Korte omschrijving van hetgeen tot staving of bestrijding van den eisch in het midden is gebracht door den eischer.	den gedaagde.	Namen, beroep, onderdom en woonplaats of verblijf van de gehoorde getuigen, met vermelding of zij tot partijen in eenige betrekking van bloed- of aanverwantschap of van dienstbaarheid staan en hunne verklaringen.	Datum en korte inhoud van het vonnis.	Aantekeningen betreffende het verzet tegen het vonnis.	Aantekeningen van den Assistent-Resident. ¹⁾

¹⁾ Zie boven blz. 180.

Model: D.

N^o.

Bijlagen: Vonnis van

De rechtbank van het landschap

Gelezen de stukken van het voorloopig onderzoek in de zaak van den beklaagde

jaar oud, van beroep te

Gehoord den beklaagde en de getuigen. Overwegende, dat wettig en overtuigend is bewezen, dat zich schuldig heeft gemaakt aan

Veroordeelt voornoemd deswege tot de straf van

Aldus gedaan te op

Ten mijnen overstaan

De

Aanteekeningen op vorenstaande regeling, ontleend aan een bestuursrapport van 1913.

Hoe de inheemsche rechtspleging was geregeld vóór onze meer daadwerkelijke inmenging in de inwendige aangelegenheden der zelfbesturende landschappen dezer afdeeling kan blijken uit de bij de door de verschillende zelfbesturen afgelegde korte verklaringen behorende nota's van toelichting en, voor zooveel de Toradja-landschappen aangaat, uit het onlangs verschenen werk van de heeren Adriani en Kruyt „De Bare'e sprekende Toradja's van Midden-Celebes" deel I hoofdstuk VIII [zie ook blz. 149 aldaar].

Het zou overbodig werk zijn en heeft voor het onderwerpeijk doel geen nut het daar voorkomende hier opnieuw neer te schrijven.

Voldoende schijnt het thans een beknopte schets te geven van de rechtspraak in deze streken voor onze inmenging, waarbij alleen de hoofdzaken worden aangestipt.

Er bestond geen afzonderlijke rechtspraak in misdrijf- en burgerlijke zaken, die ook niet noodig was, aangezien bij de rechtspraak in misdrijfzaken niet de maatschappij handelend optrad doch de beleedigde partij, en middels schadevergoeding het door deze geleden onrecht meestal werd hersteld.

In de meeste gevallen kan aangenomen worden dat, indien deze in het haar aangedaan onrecht berustte, er verder ook niemand zich met de zaak bemoeide.

Gevolg hiervan was dat de rechter in de eerste plaats beoogde een verzoenend optreden tegenover beide partijen.

De rechtspraak werd in de Kajelische landschappen uitgeoefend, wanneer het kleine zaken betrof, door de kamponghoofden en de oudsten der kampongs en in belangrijke door een rechtbank, bestaande uit den magaoe, de hadatsleden en enkele der voornaamste kamponghoofden. Meestal nam de magaoe echter geen zitting en werden de zaken namens hem onderzocht en afgedaan. Waren partijen met de uitspraak niet tevreden, dan wendden ze zich tot den radja, doch meestal zonder succes, aangezien deze zich te houden had aan de uitspraak der rechters.

Het onderscheid tusschen kleine en groote zaken zat hem minder in de waarde in geschil of in de belangrijkheid van het door misdrijf toegebrachte nadeel, dan wel in den stand der gedaagde of beleedigde partij. Hoe aanzienlijker deze was, des te belangrijker de „perkara“.

In de Toradja-maatschappij kon men minder van rechtspraak in den zin, dien wij er aan hechten, spreken. De beleedigde partij riep de hulp in van zijn dorpshef, ook de schuldige stelde de zaak in handen van zijn dorpshef.

Die hoofden trachtten dan de zaak te beslechten, betrof het een ernstig geschil en kon men het niet eens worden, dan werden er nog andere hoofden bij gehaald.

Hoewel de hoofden de beslissing aan zich hadden, zoo werd toch zooveel mogelijk rekening gehouden met de eischen van den klager, gingen deze te hoog en wilde zich de klager niet voegen naar de inzichten van zijn hef, dan kon deze geen dwang tot onderwerping uitoefenen.

In zoo'n geval werd de betrokkene dan aan zijn lot overgelaten en de tegenpartij, wetende dat alle dorpsgenooten met het hef meegingen, nam dan verder geen notitie meer van de zaak.

De procedure was zeer eenvoudig; partijen voerden over en weer hunne argumenten aan tot een van beiden uitgepraat was.

Kon men op deze wijze niet tot een beslissing komen, dan werd aan den aangeklaagde de eed opgedragen, in bepaalde gevallen werd het godsoordeel ingeroepen.

Bij de reeds grootendeels Mohammedaansch geworden Kajeliërs raakten die godsoordeelen langzamerhand in onbruik, doch de heidensche Toradjas maakten daarvan veel gebruik.

De straffen bestonden uit de doodstraf of boeten.

De vrijheidstraf kende men niet.

De grootte der boete hing af van het gepleegd feit of de gedane vordering. Als boeten werden gevorderd slaven, karbouwen, stukken goed, doelangs, kommen en andere voorwerpen.

De tenuitvoerlegging der vonnissen, behalve waar het de doodstraf betrof, liet dikwijls veel te wenschen over.

Was de veroordeelde niet in staat de opgelegde boete te betalen, dan werd hij meestal door zijne familieleden en kampongenooten

geholpen, dikwijls nam de winnende partij genoeg met betaling van een gedeelte.

Het spreekt intusschen vanzelf dat door het ontbreken van een krachtig centraal gezag in deze streken niet weinigen zich van alle rechtspraak niets zullen hebben aangetrokken, voor hen gold onverkort het recht van den sterkste, en alleen wanneer zij er persoonlijk voordeel in zagen, werkten zij mede om zaken, waarin zij betrokken waren, op regelmatige wijze uit de wereld te helpen.

Een van de eerste gevolgen van onze meer daadwerkelijke inmenging in de inwendige aangelegenheden der zelfbesturende landschappen was de invoering van eene meer met onze westersche begrippen overeenkomende regeling der rechtspleging over de onderdanen der inlandsche zelfbesturen in deze afdeeling.

In deze regeling werd behoorlijk onderscheid gemaakt tusschen de rechtspraak in civiele zaken en die in misdrijfzaken;

in elk landschap werd de rechtspraak in civiele zaken, waarvan de waarde in geschil niet meer bedraagt dan f 100 en in overtredingszaken, waartegen door den gouvernementsrechter geen zwaardere straf zou kunnen worden uitgesproken dan tenarbeidstelling aan de publieke werken voor den kost zonder loon voor den tijd van drie maanden of eene geldboete van f 100, opgedragen aan het hoogste hoofd van het zelfbestuur als alleensprekend rechter, en in alle andere zaken aan de inheemsche rechtbank bestaande uit het hoogste hoofd van het betrokken zelfbestuur en de mantri's; het opleggen van verminkende en folterende straffen, gelijk mede het invoeren van godsoordeelen als bewijsmiddel werden verboden;

de bij onze wettelijke verordeningen tegen de verschillende misdrijven en overtredingen bedreigde straffen werden zooveel mogelijk als maatstaf aangenomen bij de vaststelling der door de inheemsche rechters en rechtbanken op te leggen straffen en er werden regelen gegeven voor de revisie en de tenuitvoerlegging der vonnissen.

Bij besluit van den resident van Menado dd. 12 Juli 1907 n°. 503 vastgesteld, is deze regeling op 1 October van dat jaar in werking getreden.

In verband echter met het voorkomende in de circulaire van den 1sten gouvernementssecretaris dd. 9 April 1908 n°. 1056 (Bijblad 6801) zijn in de practijk de bepalingen betreffende de revisie der vonnissen niet opgevolgd; daar de regeling niet door de bevoegde macht was vastgesteld, kon de directeur van justitie geen rekening houden met de daarin aan den assistent-resident van Midden-Celebes gegeven bevoegdheid tot wijziging der vonnissen. De practijk te dezen is thans dat, bijaldien bij den afdeelingsschef gewichtige bezwaren bestaan tegen een door eene inheemsche rechtbank gewezen vonnis, dit vonnis met bekendstelling der bezwaren aan de betrokken rechtbank wordt teruggezonden, die echter geheel vrij blijft de gedane uitspraak te wijzigen of te handhaven.

In dit laatste geval wordt een voorstel tot het verleenen van gratie aanhangig gemaakt.

De in de regeling opgenomen voorschriften betreffende de aanwijzing van rechters en rechtbanken, en van de grenzen hunner bevoegdheid, zijn in de practijk vrij wel opgevolgd en hebben, zooals te verwachten was op grond van de elders met soortgelijke voorschriften opgedane ervaring, goed voldaan.

In de regeling van 1907 is het beginsel opgenomen om de rechtspraak in kleine zaken op te dragen aan een alleensprekend rechter en in belangrijke aan inheemsche rechtbanken, zij het ook dat men, zooals boven is aangeteekend, vroeger ook voor kleine zaken collegiale rechtspraak kende.

De bevolking heeft de practische, eenvoudige en vooral vlugge wijze, waarop de zaken door de alleensprekende rechters worden afgedaan, leeren waardeeren.

Volgens de woorden der regeling van 1907 werd het hoogste hoofd van het zelfbestuur met de functiën van alleensprekend rechter belast; practisch echter is de zaak aldus geregeld, dat bij belet of ontstentenis van den zelfbestuurder dat lid van den hadat rechtspreekt, dat ook voor het bestuur als zijn plaatsvervanger optreedt, dan wel het betrokken districtshoofd. In Banawa treedt als vervanger van den radja op de wakil, in Towaeli de madika malolo, in Toli-Toli de radja moeda, in Mooetong is door het zelfbestuur in overleg met ons voor Tinombo een districtshoofd aangesteld, in de landschappen Todjo, Lage en Pebato heeft men districtshoofden met den titel witi makole'.

Uit de wijze, waarop de registers thans zijn ingericht, krijgt de beoordeelaar geen inzicht in de omstandigheden, waaronder de zaken zijn voorgekomen.

De landschapsrechtbanken zijn in de practijk samengesteld uit den zelfbestuurder, met leden van den hadat of districtshoofden en kamponghoofden.

Omtrent de beëdiging van de getuigen wordt hierbij nog aangeteekend dat in heidensche streken, waar de bevolking van oudsher niet gewoon is getuigen te beëdigen, dit ook thans niet noodzakelijk is. Iets anders is dat voor menschen, die den Christelijken of den Mohammedaanschen godsdienst belijden.

In de meeste streken bestaan voor Mohammedanen de zoogenaamde priesterraden (sjarat), die alleen civiele gedingen betreffende huwelijken en erfrecht berechten. Ofschoon tot nu toe nergens voorgeschreven is het toch veelal aangenomen dat partijen, bijaldien zij geen genoegen nemen met de beslissing van de sjarat, de zaak kunnen voorbrengen bij de betrokken landschapsrechtbank, aan de eindbeslissing van welk college partijen zich moeten onderwerpen.